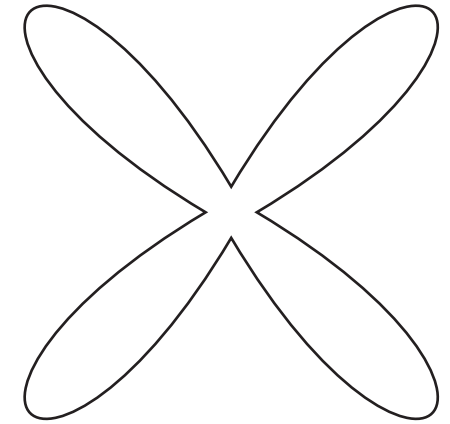

Dziedzictwo - nasza przyszłość.

Raport z warsztatów organizowanych w ramach projektu
Sieć na rzecz innowacyjnego rzemiosła

Dziedzictwo - nasza przyszłość.

Raport z warsztatów organizowanych
w ramach projektu *Sieć na rzecz
innowacyjnego rzemiosła*

dofinansowanego ze środków Ministra
Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Rzemiosło - nasza przyszłość

Dziedzictwo kulturowe, materialne i niematerialne, w tym rzemiosło, odgrywa ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym współczesnych społeczeństw. Badacze (prekursorem w tym zakresie jest Gregory J. Ashworth) zaliczają już nawet do dziedzictwa wszelki dorobek ludzi, twierdząc, że dziedzictwo tym się m.in. różni od zabytku, że jest współcześnie wykorzystywane, a jego użycie jest

określane przez użytkowników.¹ Dziedzictwem mogą być opakowania, gry komputerowe, kosiarki do trawy, a nawet bielizna – mówi S. MacDonald.² Dziedzictwo stało się procesem, które możemy kształtować w odpowiedzi na aktualne potrzeby. UNESCO wskazuje kulturę i dziedzictwo – w tym m.in. sztukę ludową i rzemiosło, muzykę, gastronomię jako potencjał

umożliwiający realizację celów zrównoważonego rozwoju, zawartych w *Agendzie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030*.³ Zgodnie z UNESCO, dzięki wykorzystaniu kultury i dziedzictwa kulturowego możliwe jest podnoszenie poziomu i jakości życia ludzi oraz zarządzanie rozwojem w innowacyjny i jednocześnie harmonijny sposób.

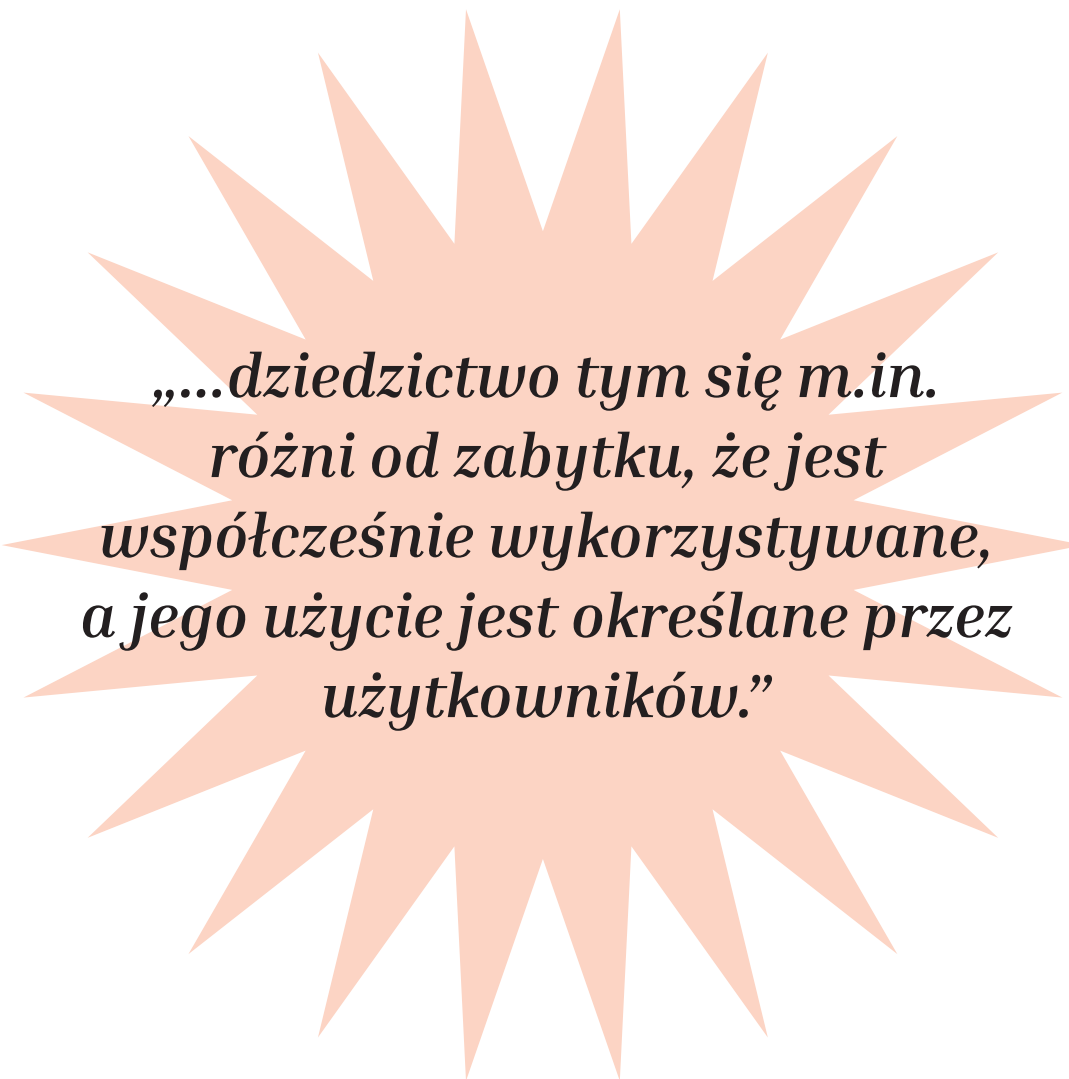
Warto dodać, że Rada Unii Europejskiej przyjęła w 2014: *Konkluzję w sprawie dziedzictwa kulturowego jako strategicznego zasobu zrównoważonej Europy*. Dokument ten promuje całościowe podejście do dziedzictwa kulturowego, uznając je za zasób, który zwiększa kapitał społeczny w Europie.

Uznaje on też wpływ gospodarczy dziedzictwa kulturowego i jego potencjalną rolę w osiągnięciu celów zapisanych w dokumencie *Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Rola i waga dziedzictwa związane z kształtowaniem kapitału społecznego zostały docenione też na poziomie polityki państwa polskiego w strategiach rządowych. Zapisy dotyczące dziedzictwa znajdują się w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* oraz w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*. W tej ostatniej uznano dziedzictwo wprost za endogeniczny czynnik rozwoju regionalnego i czynnik kreujący przewagę konkurencyjną danego regionu.

¹ Ashworth, G.J., Larkham P.J. (red.), *Building a new heritage. Tourism, Culture and Identity in the New Europe*. London and New York: Routledge 1994, s.16

² MacDonald S., *Memorylands. Heritage and Identity in Europe Today*, London: Routledge, 2013, s. 118

³ *Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030*, http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf

***„...dziedzictwo tym się m.in.
różni od zabytku, że jest
współcześnie wykorzystywane,
a jego użycie jest określane przez
użytkowników.”***

Ważnym elementem niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest rzemiosło i szerzej – ręczna wytwórczość. W kontekście przywołanych powyżej ról, jakie nadawane są obecnie dziedzictwu, warto i na rzemiosło spojrzeć jak na produkt: kulturowy, ekonomiczny, a nawet polityczny. Rzemiosło może być wykorzystywane przy tworzeniu oferty lokalnych przedsiębiorstw, kreowaniu nowych miejsc pracy, rozwoju turystyki, tworzeniu produktów i usług. Warto tu przytoczyć badania brytyjskiego Crafts Council⁴ dotyczące ekonomicznego wpływu rzemiosła w Wielkiej Brytanii. W 2014 roku działało tam 44 000 wytwórców, 11 500 firm rzemieślniczych, które przyniosły 3,4 miliarda funtów wpływów⁵. „Nasza przyszłość jest w ręcznej wytwórczości” – mówi Crafts Council.

⁴ Crafts Council - brytyjska ogólnokrajowa agencja działająca na rzecz współczesnego rzemiosła.

⁵ Crafts Council, 2014: *Measuring the Craft Economy: defining and measuring craft report 3*.

Zamek Cieszyn od kilku lat zbiera doświadczenia związane z innowacyjnymi sposobami wykorzystania, zachowania i rozwoju rzemiosła. Wierzymy w konieczność: tworzenia rozwiązań trwałych, na lata oraz przeciwdziałania marnotrawstwu zasobów. Znamy osoby posiadające „w swoich rękach” umiejętności, których brak młodym ludziom, mające wiedzę wynikającą z innego widzenia świata, zgodnego z poszanowaniem lokalnych zasobów i dbałością o przyrodę. Znamy też z drugiej strony projektantów, którzy projektują odpowiedzialnie i z dbałością o jakość naszego życia oraz odważnie mówią o konieczności zmiany w postrzeganiu swojej roli w świecie. Przekonani o atrakcyjności powrotu do ręcznej wytwórczości oraz roli, jaką mogą odegrać współcześni projektanci w zachowaniu

9.

i rozwoju tego obszaru ludzkiej kreatywności, w 2019 roku zainicjowaliśmy powstanie *Sieci na Rzecz Innowacyjnego Rzemiosła*. Zachęcamy projektantów, rzemieślników, ale także animatorów procesów i instytucje chroniące dziedzictwo kulturowe do podejmowania działań, których celem jest wymiana umiejętności i conceptów, ale także podejmowanie konkretnych inicjatyw, mających wspierać polskie rzemiosło i rzemieślników. Kłopotem tych ostatnich jest brak uczniów, kontynuatorów, dla których trud żmudnej i nie najlepiej opłacanej pracy nie byłby odstrasżający. Mamy nadzieję, że ponowne odkrywanie rzemiosła, wspólne inicjatywy, sieciowanie środowisk, a nawet tylko głośne mówienie o wartościach rzemiosła umożliwią godne życie twórców, przetrwanie technik i mistrzostwa wykonania.

Dzięki badaniom Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeprowadzonym w 2015 roku, wiemy, że społeczne rozumienie roli rzemiosła jest w Polsce coraz lepsze. Przeprowadzone badania socjologiczne dotyczyły opinii i postaw Polaków wobec dziedzictwa kulturowego. Na pytanie dotyczące wagi dziedzictwa („W jakim stopniu ważne są dla Pani/Pana poszczególne elementy dziedzictwa kulturowego?”)

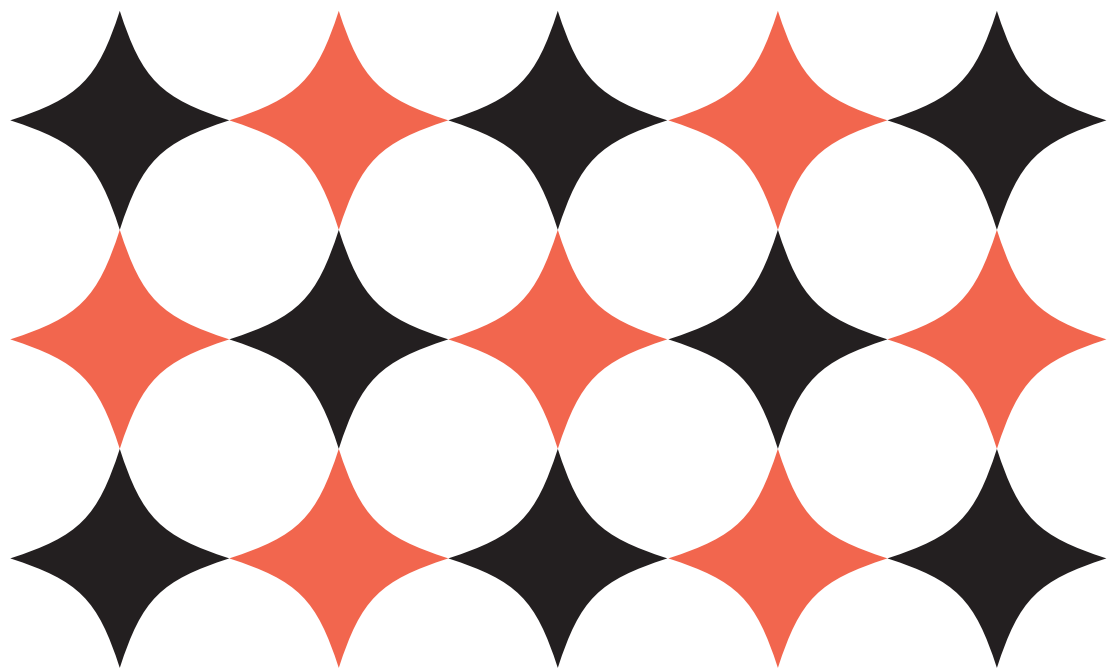
w odpowiedzi duże znaczenie przyznano zwyczajom, tradycji, obrzędom (87,3%), ale także właśnie tradycyjnemu rzemiosłu i rękodziełu (85,3%). Dla porównania – w obrębie materialnego dziedzictwa najwięcej punktów przyznano: historycznym miejscom i budynkom, zabytkowej architekturze (91,3%). Wyniki badania wskazują więc na istnienie emocjonalnej postawy Polaków wobec rzemiosła.

„Wierzymy w konieczność tworzenia rozwiązań trwałych, na lata i przeciwdziałaniu marnotrawstwu zasobów.”

10.

By wytyczyć wstępną wspólną wizję i możliwości rozwoju dla polskiego rzemiosła, środowisko osób tworzących *Sieć na Rzecz Innowacyjnego Rzemiosła* spotkało się w listopadzie 2019 roku na Zamku Cieszyn na dwudniowych warsztatach. Ich organizacja była możliwa dzięki projektowi o tej samej nazwie (*Sieć na Rzecz Innowacyjnego Rzemiosła*), dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury. Uczestnicy warsztatów określili dlaczego rzemiosło jest ważne, jakie niesie wartości, dlaczego należy je chronić i rozwijać, a potem zastanawiali się jak to robić i co w danym momencie jest możliwe do zainicjowania.

11.

12.

Otoczenie, w jakim funkcjonuje dzisiejsze rzemiosło

Współczesne trendy ekonomiczne i społeczne wskazują na rosnącą rolę technologii w życiu codziennym. Z drugiej strony mamy do czynienia z coraz bardziej świadomymi grupami konsumentów, którzy wywierają na producentów różnorakie naciski. Konsumenci ci oczekują możliwości nabycia nie tylko produktu, ale także stojącej za nim, wzbudzającej emocje, historii. Zgodnie z raportami dotyczącymi życia gospodarczego na rynku pojawia się coraz więcej małych innowacyjnych firm, pracujących w zespołach projektowych, gdzie wartościowe pomysły biznesowe tworzą się na styku różnych grup interesariuszy. Dzieje się to często przy udziale kontrahentów i klientów. Za takimi procesami podąża życie gospodarcze, nowy biznes i usługi, również w obszarze ręcznej wytwórczości i rzemiosła.

Mamy zatem na rynku do czynienia z tradycyjnymi zakładami rzemieślniczymi, ale równoległe już z konceptami, w których rzemiosło nie jest traktowane jako misja, ale podstawa nowego modelu biznesowego, a produkty wytwarzane są w procesach projektowych, we współpracy z ich odbiorcami. Mamy tradycyjnych wytwórców, usługodawców, ale też „makersów”, „fachmanów”, czy twórców „fine craft”. Warunkiem funkcjonowania obydwu modeli jest jednak klient, który będzie dokonywał zakupów, wierząc, że są one słuszne i mają wartość. Funkcjonowanie przedsiębiorstw rzemieślniczych na rynku narażone jest niewątpliwie na różnorakie zagrożenia, jakimi jest brak następców, którzy przejmowałiby wiedzę i kompetencje od starych mistrzów, nieufność „tradycyjnych”

rzemieślników wobec nowych mechanizmów rynkowych i marketingowych, mała skala i wydajność ręcznej pracy, a czasem także brak potrzeby posiadania przez klientów danego przedmiotu, który nie pełni już w społeczności roli, jaką pełnił w przeszłości. Nowym zagrożeniem jest także pewnego rodzaju nadużycie marketingowe, którym jest coraz powszechniejsze przypisywanie słowa: „rzemieślniczy”, czy „kraftowy” jedynie w celach promocji danego wyrobu, a nie podkreślenia autentyczności produktu.

Do obecnie podejmowanych inicjatyw, które pozwalają na wykorzystywanie rzemiosła, a szerzej elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego, należą m.in:

dokonanie wpisu na *Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego*; umieszczenie planów rozwoju w oparciu o dziedzictwo w lokalnych strategiach, programach rewitalizacyjnych, strategiach turystycznych; organizowanie wydarzeń promocyjnych; opracowywanie publikacji i programów edukacyjnych, itp. Niewątpliwie przetrwanie rzemiosła, czy to w tradycyjnym, czy innowacyjnym wymiarze, powinno być jednak poparte jasną wizją, celem i strategicznym planowaniem, za którym pójdą działania. Trzeba też dodać, że wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego w budowie tzw. przemysłu kultury wymaga wzięcia pod uwagę całości kontekstu kultury. Wymaga także współpracy i uwzględniania opinii oraz potrzeb społeczności lokalnych, które powinny być włączane w procesy zarządzania tym dziedzictwem.

*Konieczne jest zatem
postawienie strategicznych
pytań:*

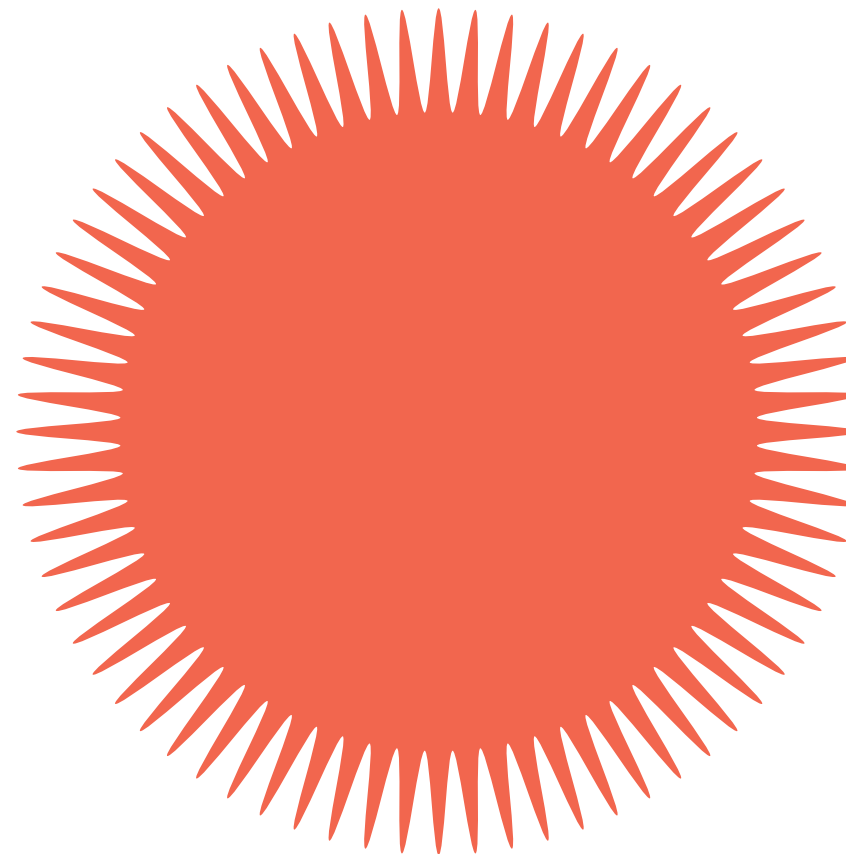
*dlaczego rzemiosło jest ważne?
jak chcemy je chronić?*

co możemy wspólnie zrobić?

*Sam rzemieślnik również musi
się opowiedzieć kim jest,*

*dlaczego prowadzi swoją
działalność, po co to robia*

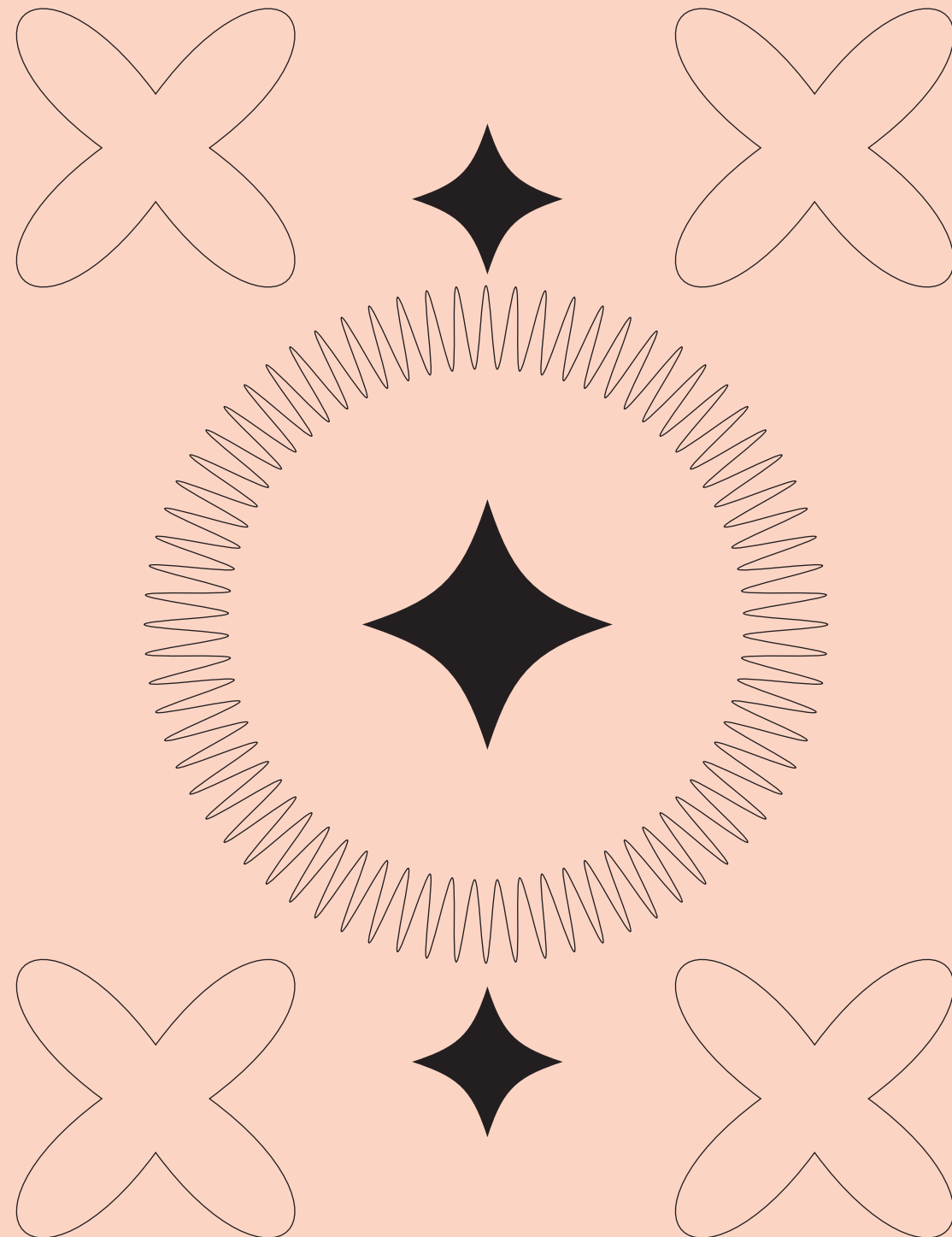
i na jakich chce być rynkach.

Uczestnicy warsztatów, które odbyły się w listopadzie 2019 roku w Cieszynie, postawili sobie powyższe pytania, próbując wypracować wspólne odpowiedzi. Poniżej opisano efekty pracy 18 uczestników warsztatów - projektantów, rzemieślników, małych przedsiębiorców oraz pracowników muzeów i instytucji, których celem jest ochrona rzemiosła.

Rzemiosło to:

*dbałość, poświęcenie,
kreacja, współpraca,
jakość, zrównoważony
rozwój i tradycyjne
materiały, remedium
na problemy i deficyty
społeczne, także
zamknięcie – na inne,
nietradycyjne rozwiązania.*

Dlaczego rzemiosło jest ważne?

- ✦ jest częścią dziedzictwa i kultury,
- ✦ daje poczucie wartości wspólnotowych,
- ✦ jest elementem zależności pomiędzy kulturą danej społeczności, a środowiskiem, w jakim ona żyje,
- ✦ ma wpływ na rozwój dzieci (uczy cierpliwości, powtarzalnych czynności, odrywa od nowych technologii),
- ✦ rozwija praktyczne umiejętności i kreatywne myślenie,
- ✦ jest prawdziwe, unikatowe i oryginalne,
- ✦ pozwala na prowadzenie biznesu w zrównoważony sposób,
- ✦ ma pozytywny wpływ na środowisko – korzysta z lokalnych materiałów, umożliwia naprawę przedmiotów,
- ✦ pozwala poznawać inne kultury i miejsca,
- ✦ jest świadectwem ludzkich umiejętności i kompetencji,
- ✦ wskazuje na wartość człowieka, relacji, wyciszenia,
- ✦ daje poczucie przynależności,
- ✦ buduje wyjątkowość i atrakcyjność miejsca, regionu, przestrzeni publicznej,
- ✦ wspiera lokalną gospodarkę i daje miejsca pracy poza dużymi miastami,
- ✦ wskazuje wzory osobowe,
- ✦ daje niezależność i różnorodność.

Jak chcemy działać, by wspierać i rozwijać rzemiosło?

Chcemy rozwijać Sieć na Rzecz Innowacyjnego Rzemiosła, która będzie:

- ✦ regularnie się spotykać,
- ✦ wymieniać się informacjami,
- ✦ prowadzić badania nt. współczesnego odbioru rzemiosła i jego przekształceń,
- ✦ stworzyć mapę problemów rzemiosła,
- ✦ wyodrębnić konkretne obszary tematyczne i tworzyć zespoły, które będą nad nimi pracować,
- ✦ składać wspólne wnioski i realizować wspólne projekty,
- ✦ animować współpracę uczelni wyższych, w tym studentów, etnologii oraz kierunków projektowych i biznesowych.

Co trzeba robić?

Wspieranie i ochrona rzemiosła, i stojących za nim wartości oraz postaw wymaga nie tylko działań kierowanych do samych rzemieślników i twórców, ale przede wszystkim poszerzenia rozumienia wartości pracy rzemieślniczej u jej odbiorców. Rzemiosło wymaga w obecnych realiach spojrzenia na nie z perspektywy konsumenta, który – by dokonać zakupu produktu i usługi rzemieślniczej musi znać ich wartość i stojące za nimi historie, a także rozumieć z czego wynika ich cena (która jest często wyższa od produktów wytwarzanych masowo). **Konieczne jest zatem świadome tworzenie popytu na produkty rzemieślnicze, tworzenie konkurencyjnych marek rzemieślniczych i budowanie kompetencji projektowych u rzemieślników, a także wprowadzanie zapisów dotyczących rzemiosła do dokumentów strategicznych.** To może się przełożyć na tworzenie wytycznych i programów ochrony (w tym dla instytucji, organizacji pozarządowych, miejscowości i regionów) oraz programów edukacyjnych.

W jaki sposób możemy działać?

1. Tworząc programy edukacyjne w szkołach oraz pracownie ręcznej wytwórczości, umożliwiające doświadczanie pracy ręcznej, szacunku dla materiałów oraz spotkania z rzemieślnikami;
2. Organizując społeczne kampanie promocyjne, eksperckie artykuły w magazynach, filmy w telewizji i internecie, wprowadzając do masowej świadomości i wyobraźni postaci rzemieślników i twórców;
3. Prowadząc badania naukowe na temat wpływu pracy ręcznej na rozwój dzieci i młodzieży;
4. Współpracując z projektantami, tak by powstawały dobrze zaprojektowane pamiątki i produkty regionalne, materiały edukacyjne, konspekty lekcji pokazowych, tutoriale, czy warsztaty.
5. Wprowadzając elementy rzemiosła do przestrzeni publicznej, architektury, tworząc przestrzenie ułatwiające spotkanie i przekaz międzypokoleniowy.

Rzemiosło – nasza przyszłość

Przekonanie o roli rzemiosła we współczesnym świecie i wyrażone przez członków Sieci na Rzecz Innowacyjnego Rzemiosła postulaty dotyczące jego wspierania, wynikają z bacznego oglądu rzeczywistości. Pilnym wyzwaniem dla Polski, Europy, świata jest postępowanie zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju i ograniczania rozbijałego konsumeryzmu. Założenia tzw. *Nowego Zielonego Ładu* będą zobowiązywać wszystkich obywateli do racjonalnego korzystania z zasobów i surowców oraz głębokiej zmiany myślenia o produkcji. Równolegle mamy do czynienia z zagrożeniami, jakie niesie dla rozwoju dzieci zaniechanie umiejętności pracy ręcznej na rzecz nieograniczonego korzystania z nowych technologii. Rzemiosło i związane z nim konkretne wartości, jak: kreatywność, realność doświadczeń, poszanowanie materiału, wykorzystywanie resztek, naprawianie, dbałość o szczegóły i jakość wydaje się być dobrą przeciwwagą dla tych trudnych globalnych problemów. Rzemiosło może być jedną z dróg umożliwiających dokonanie zmian, których tak bardzo jako obywatele teraz potrzebujemy.

Uznając wartość rzemiosła i ręcznej pracy w życiu współczesnych społeczności, postulujemy, by:

- 1. wprowadzać elementy nauki rzemiosła do programów nauczania w szkołach oraz tworzyć w nich pracownie do prac ręcznych,*
- 2. pokazywać wartości rzemiosła i pracy ręcznej w ogólnokrajowych akcjach promocyjnych, tak, by budować świadomość odbiorców rzemiosła,*
- 3. ułatwiać rzemieślnikom ich rozwój, zarówno w zakresie kompetencji związanych z rozwojem firmy, przekazem wiedzy i umiejętności, jak i współpracy z projektantami,*
- 4. zachęcać do wskazywania na kluczową rolę rzemiosła w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym,*
- 5. łączyć i sieciować środowiska: rzemieślników i twórców, projektantów, uczelni wyższych, przedsiębiorców, tak, by wypracowywać najlepsze sposoby ochrony i rozwoju rzemiosła w Polsce.*

Wydawca:
Zamek Cieszyn
ul. Zamkowa 3 abc
43-400 Cieszyn
www.zamekcieszyn.pl

Opracowanie: Lubomira Trojan
Projekt graficzny: Katarzyna Worek
Druk: Przedsiębiorstwo Poligraficzne MODENA
Nakład: 500 sztuk
Publikacja bezpłatna

Cieszyn 2019

Mecenat:

Organizator:

Zamek Cieszyn jest instytucją kultury współprowadzoną przez Samorząd Województwa Śląskiego.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Dofinansowano ze środków
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Pomocy Kultury